

การจัดทำสัญญามาตรฐานเพื่อการควบคุมสัญญาการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง

สัญญาลิสซิ่งเป็นสัญญาไม่มีชื่ออย่างหนึ่ง และไม่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทย โดยธุรกิจลิสซิ่งเกิดขึ้นจากการประกอบธุรกิจลิสซิ่งเป็นธุรกิจประเภทการบริการจัดหาเงินทุน (Financing) โดยฝ่ายที่ต้องการทรัพย์สินที่เป็นเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่างๆ ในการประกอบกิจการ แต่ไม่มีเงินลงทุนซื้อ ได้ไปติดต่อขอให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจ หรือสถาบันการเงินให้เป็นผู้ลงทุนซื้อทรัพย์สินที่เป็นเครื่องจักร และอุปกรณ์ต่างๆ มาแล้วทำสัญญาให้ฝ่ายที่ต้องการใช้ทรัพย์สินนั้นเช่าทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์ โดยชำระค่าเช่าเป็นรายเดือน และเมื่อสิ้นสุดสัญญาเช่าแล้วก็สามารถมีสิทธิตัดสินใจซื้อ และเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่เช่าได้ในราคาที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้า ซึ่งราคาที่ซื้อขายกันนั้นจะมีมูลค่าน้อยกว่าราคาทรัพย์สิน โดยสัญญาดังกล่าวนั้นเรียกว่าสัญญาเช่าแบบลิสซิ่ง หรือสัญญาลิสซิ่ง

ธุรกิจลิสซิ่งถือเป็นธุรกิจที่เกี่ยวกับการบริการจัดหาเงินทุน (Financing) ให้ผู้ลงทุนแบบหนึ่ง นอกเหนือจากการให้สินเชื่อประเภทกู้ยืมเงินของสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน ฝ่ายที่ต้องการทรัพย์สินหรือเครื่องจักรอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการประกอบธุรกิจแต่ขาดเงินลงทุน ธุรกิจลิสซิ่งเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในประเทศที่พัฒนาแล้วทางอุตสาหกรรม เช่น สหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งประเทศเหล่านี้มีระบบการเงินการธนาคารที่มั่นคง และระบบสถาบันการเงินที่มีความเจริญก้าวหน้าสามารถตอบสนองความต้องการเงินทุนของภาคธุรกิจและภาคอุตสาหกรรมอย่างเพียงพอ ซึ่งประเทศต่างๆ ดังกล่าวได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดหาเงินทุนแบบลิสซิ่ง เพราะสามารถช่วยเหลือภาคธุรกิจเอกชนและภาคอุตสาหกรรมภายในประเทศที่ต้องการลดภาระการลงทุน และต้องใช้งบลงทุนมากในอุตสาหกรรม จึงได้มีการส่งเสริมธุรกิจลิสซิ่งอย่างจริงจังเพื่อจะได้เป็นเครื่องมือทางสินเชื่อในการเพิ่มเงินลงทุนของประเทศอีกประเภทหนึ่งเป็นผลให้ธุรกิจลิสซิ่งแพร่หลายอย่างมากในประเทศไทยธุรกิจลิสซิ่งได้เริ่มเข้ามาประมาณกลางปี พ.ศ. 2521 ในระยะเริ่มแรกธุรกิจนี้เป็นสิ่งใหม่และยังไม่เป็นที่นิยมมากนักในหมู่นักธุรกิจและอุตสาหกรรม จนกระทั่งอุตสาหกรรมและธุรกิจต่างๆ ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นความต้องการเครื่องจักรอุปกรณ์เพิ่มสูงขึ้นจึงเปิดโอกาสให้ธุรกิจลิสซิ่งเริ่มเข้ามา มีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ ปัจจุบันธุรกิจลิสซิ่งต้องเผชิญกับอุปสรรคและปัญหาที่สำคัญคือการผันผวนของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ย การปรับขึ้นของราคาน้ำมัน และการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการขยายตัวของธุรกิจลิสซิ่ง

ปัจจุบันก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการสิ้นสุดของสัญญาลิสซิ่งก็อาจเกิดจากทรัพย์สินที่ทำสัญญาลิสซิ่งนั้นเสียหายหรือสูญหายทั้งหมด สัญญาลิสซิ่งก็จะระงับไปทันทีโดยไม่ต้องคำนึงว่าการเสียหายหรือสูญหายนั้นเกิดจากความผิดของฝ่ายใด หรือเกิดจากเหตุสุดวิสัย ซึ่งเป็นการนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญาลักษณะ 4 เช่าทรัพย์สิน มาใช้บังคับโดยอนุโลม นอกจากนี้ก็ยังมีปัญหาว่า เมื่อผู้เช่าในสัญญาลิสซิ่งตาย หรือตกเป็นบุคคลล้มละลายในกรณีที่ผู้เช่าเป็นบุคคลธรรมดา หรือผู้เช่าที่เป็นนิติบุคคลพ้นสภาพจากการเป็นนิติบุคคลแล้ว สัญญาลิสซิ่งจะสิ้นสุดลงหรือไม่จาก

ข้อแตกต่างและปัญหาต่างๆ ของการสิ้นสุดลงของสัญญาลิสซิ่ง ทั้งที่เป็นกรณีที่มีการตกลงไว้ในสัญญาที่ห้ามผู้เช่าบอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดระยะเวลาในการเช่า โดยที่ผู้เช่าไม่สามารถนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับได้ และการให้สิทธิผู้เช่าในการบอกเลิกสัญญาเมื่อผู้เช่าผิคนัดไม่ชำระค่าเช่าสองงวดติดๆ กัน หรือผู้เช่ากระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญ ซึ่งเป็นการนำหลักเกณฑ์ในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะเช่าชื่อมาใช้บังคับกับสัญญาลิสซิ่ง รวมทั้งการสิ้นสุดของสัญญาเมื่อทรัพย์สินที่ทำสัญญาลิสซิ่งนั้นเสียหายหรือสูญหายทั้งหมด ซึ่งเป็นการนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับกับสัญญาลิสซิ่ง ซึ่งข้อแตกต่างดังกล่าวผู้วิจัยมีความพยายามที่จะศึกษาวิเคราะห์ถึงการสิ้นสุดของสัญญาลิสซิ่งว่า ควรจะมีหลักเกณฑ์ในการสิ้นสุดของสัญญาอย่างไร จึงจะมีความเหมาะสมและใช้บังคับได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหา และระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยต่อไป

1. การควบคุมสัญญาการประกอบธุรกิจลิสซิ่งเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค

กฎหมายของประเทศไทยก็ยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติที่บัญญัติถึงสิทธิหน้าที่ของกลุ่มสัญญาเอาไว้ เมื่อมีการตกลงทำสัญญากันคู่สัญญาสามารถที่จะตกลงกำหนดสิทธิหน้าที่ และความรับผิดชอบกันได้ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนาทำให้เกิดปัญหาว่าหากจะยอมให้มีการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงดังกล่าว อาจเกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นผู้บริโภคได้ เพราะบุคคลเหล่านี้เข้าทำสัญญาโดยที่มีอำนาจต่อรองน้อยหรือไม่มีอำนาจต่อรองเลย ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคในสัญญาลิสซิ่งเมื่อมีการทำสัญญาลิสซิ่งเกิดขึ้นแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นปัญหาการควบคุมสัญญาการประกอบธุรกิจลิสซิ่งเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคในสัญญาลิสซิ่ง โดยสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

1.1 การทำสัญญาลิสซิ่งของผู้ประกอบธุรกิจให้เช่าชื่อแทนการทำสัญญาเช่าชื่อ

การทำสัญญาลิสซิ่งในปัจจุบันยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติกำหนดไว้โดยชัดแจ้ง เมื่อมีการทำสัญญาลิสซิ่งเกิดขึ้นก็ได้รับความนิยมน้อยแพร่หลาย เนื่องจากลักษณะของสัญญาลิสซิ่งมีลักษณะคล้ายกับสัญญาเช่าชื่อหลายประการ เช่น มีวิธีคิดอัตราค่าเช่าโดยคำนวณจากค่าใช้จ่ายทรัพย์สินร่วมกับผลประโยชน์ทางธุรกิจที่เป็นดอกเบี้ย โดยมีข้อตกลงให้ผู้เช่าชำระค่าเช่าเป็นงวดๆ ข้อตกลงให้ผู้ให้เช่าบอกเลิกสัญญาเช่าได้เมื่อผู้เช่าผิคนัดไม่ชำระค่าเช่า 2 งวดติดต่อกัน เป็นต้น แต่สัญญาลิสซิ่งก็แตกต่างจากสัญญาเช่าชื่อ เพราะในสัญญาลิสซิ่งเมื่อผู้เช่าชำระค่าเช่าครบถ้วนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าไม่โอนไปยังผู้เช่าทันที กรรมสิทธิ์จะโอนไปยังผู้เช่าเมื่อผู้เช่าแสดงเจตนาซื้อทรัพย์สินที่เช่าตามข้อตกลงที่ให้สิทธิผู้เช่าเลือกซื้อทรัพย์สินเมื่อสัญญาเช่าสิ้นสุดลง อาจทำให้บุคคลโดยทั่วไปไปสับสนและเข้าใจว่าสัญญาลิสซิ่งคือสัญญาเช่าชื่อ และมีการทำสัญญาลิสซิ่งกันแทนการทำสัญญาเช่าชื่อ โดยเฉพาะในการประกอบธุรกิจให้เช่าชื่อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ อีกทั้งสัญญา

ลิสซิ่งก็เป็นสัญญาที่สามารถทำได้ตามหลักอิสระในทางแพ่ง และหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา การกำหนดข้อตกลงที่กำหนดสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาก็ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้นเมื่อมีการทำสัญญาลิสซิ่งเกิดขึ้น อาจจะมีการตกลงกำหนดสิทธิหน้าที่ที่เป็นการเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมากเกินไป จนก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการบังคับให้เป็นไปตามข้อตกลงเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ที่คู่สัญญาตกลงกันได้

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า มาตรการทางกฎหมายของประเทศไทยนั้นควรจะมีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาลิสซิ่งมาบังคับใช้กับสัญญาลิสซิ่ง โดยเฉพาะ เพราะปัจจุบันมีการทำสัญญาลิสซิ่งกันอย่างแพร่หลายในการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง ดังนั้นจึงควรมีการควบคุมการทำสัญญาลิสซิ่งเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2556 มาตรา 35 ทวิ โดยการออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจให้ลิสซิ่งรถยนต์และรถจักรยานยนต์เป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา เมื่อมีกฎหมายก็จะทำให้มีบทบัญญัติของกฎหมายโดยเฉพาะมาใช้บังคับกับสัญญาลิสซิ่ง และมีสัญญามาตรฐานมาบังคับใช้กับการทำสัญญาลิสซิ่ง เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา เพราะสัญญาลิสซิ่งในธุรกิจลิสซิ่งและธุรกิจให้เช่าซื้อเป็นการประกอบธุรกิจที่มีการใช้สัญญาสำเร็จรูปอย่างแพร่หลาย และมีการใช้ข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคเพราะผู้ประกอบการเป็นผู้มีอำนาจต่อรองเหนือกว่าผู้บริโภค และเป็นผู้ทำสัญญาขึ้นเองโดยที่ผู้บริโภคไม่ได้มีส่วนรู้เห็นในการทำข้อตกลงนั้น แต่เข้าทำสัญญาเพราะอยู่ในฐานะที่ไม่มีข้อต่อรองกับผู้ประกอบธุรกิจ โดยผู้บริโภคจะพิจารณาแต่เพียงว่าจะเข้าทำสัญญาหรือไม่เท่านั้น

โดยประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจให้ลิสซิ่งรถยนต์และรถจักรยานยนต์มีหลักการ คือให้การประกอบธุรกิจธุรกิจลิสซิ่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาโดยใช้บังคับกับสถาบันการเงินด้วย ในสัญญาจะต้องมีหลักเกณฑ์เรื่อง วิธีการคำนวณอัตราค่าเช่าและราคาขายทรัพย์สิน วิธีการบอกเลิกสัญญา จะต้องมีการแจ้งบอกกล่าวก่อน หลักเกณฑ์เรื่องระยะเวลาในการแสดงเจตนาใช้สิทธิในการซื้อทรัพย์สินเมื่อสัญญาลิสซิ่งสิ้นสุดลง หลักเกณฑ์เรื่องการดำเนินการจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ หากมีหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถแก้ไขปัญหาการเลี้ยงที่จะปฏิบัติตามกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจลิสซิ่งและธุรกิจเช่าซื้อที่หันมาทำสัญญาลิสซิ่งแทนสัญญาเช่าซื้อได้

1.2 การนำกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคในด้านสัญญามาบังคับใช้กับสัญญาลิสซิ่ง

ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2556 บัญญัติหลักเกณฑ์ เรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคในด้านสัญญาไว้ในมาตรา 35 ทวิ บัญญัติว่า

“ในการประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการใด ถ้าสัญญาซื้อขายหรือสัญญาให้บริการนั้นมีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือหรือที่ตามปกติประเพณีทำเป็นหนังสือ คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาที่มีอำนาจกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือให้บริการนั้นเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้

การประกอบธุรกิจที่ควบคุมสัญญา สัญญาที่ผู้ประกอบการทำกับผู้บริโภคจะต้องมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) ใช้ข้อสัญญาที่จำเป็นซึ่งหากมิได้ใช้ข้อสัญญาเช่นนั้น จะทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบผู้ประกอบธุรกิจเกินสมควร

(2) ห้ามใช้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และรายละเอียดที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดและเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนรวม คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาจะให้ผู้ประกอบการจัดทำสัญญากำหนดก็ได้

การกำหนดตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา”

โดยพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา สามารถที่จะกำหนดให้การประกอบธุรกิจขายสินค้าหรือบริการที่เป็นการทำสัญญาซื้อขาย หรือสัญญาให้บริการที่มีกฎหมายกำหนดให้ต้องทำเป็นหนังสือที่ควบคุมสัญญาได้ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคที่ไม่มีอำนาจต่อรองในการทำสัญญา เพราะหากไม่มีการควบคุมสัญญาลิสซิ่ง ก็จะเป็นสัญญาที่ทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบ หรือไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค เมื่อคณะกรรมการได้ออกหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และรายละเอียดต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดได้มีการประกาศใช้บังคับ ธุรกิจที่ควบคุมสัญญาจะต้องใช้สัญญาตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไข และรายละเอียดตามที่คณะกรรมการกำหนด หากใช้ข้อสัญญาที่แตกต่างออกไปให้ถือว่าสัญญาไม่มีข้อสัญญาเช่นว่านั้น เมื่อพิจารณาประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา แล้วไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้การประกอบธุรกิจหรือกิจการให้เช่าทรัพย์สินแบบลิสซิ่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา แต่มีแต่การควบคุมสัญญาเช่าซื้อในธุรกิจให้เช่ารถยนต์และรถจักรยานยนต์และในธุรกิจให้เช่าซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า จึงทำให้ผู้ประกอบการให้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ ได้เล็งมาทำสัญญาลิสซิ่งรถยนต์แทนการทำสัญญาเช่าซื้อ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติในปัจจุบันนี้

อีกทั้งในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ได้ให้คำนิยามของ คดีผู้บริโภค ไว้ในมาตรา 3 (1) หมายความว่า คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภค ตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ และให้คำนิยามของ ผู้บริโภค หมายความว่า ผู้บริโภคตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค และให้หมายความรวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย อีกทั้งตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2556 ได้ให้คำนิยามของผู้บริโภค หมายความว่า ผู้ซื้อหรือผู้รับบริการจากผู้ประกอบธุรกิจ หรือผู้ซึ่งได้รับการเสนอหรือชักชวนจากผู้ประกอบธุรกิจเพื่อให้ซื้อสินค้าหรือรับบริการ ข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ตามสัญญาลิสซิ่ง จึงไม่เป็นคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551

1.3 การนำกฎหมายว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมมาใช้กับสัญญาลิสซิ่งในการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติขึ้น โดยความมุ่งหมายจะใช้กับสัญญาที่มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม ที่เป็นคู่สัญญาระหว่างเอกชนกับเอกชน และเป็นสัญญาที่มีลักษณะเฉพาะบางประการ ลักษณะของสัญญาที่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว คือ นิติกรรมสัญญา 8 ประเภท ได้แก่

- 1) สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ ตามมาตรา 4
- 2) สัญญาสำเร็จรูป ตามมาตรา 4
- 3) สัญญาขายฝาก ตามมาตรา 4
- 4) ข้อตกลงจำกัดสิทธิในการประกอบอาชีพ การงาน และข้อตกลงจำกัดเสรีภาพในการทำนิติกรรมเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ ตามมาตรา 5
- 5) ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิในทรัพย์สินที่ส่งมอบให้แก่ ผู้บริโภคตามสัญญา ที่ทำขึ้นระหว่างผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ ตามมาตรา 6
- 6) ข้อสัญญาที่ให้สิ่งใดไว้เป็นมัดจำ ตามมาตรา 7
- 7) ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความ ที่ได้ให้ไว้ล่วงหน้า เพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญา ตามมาตรา 8
- 8) ความตกลงหรือความยินยอมของผู้เสียหายในคดีละเมิด ตามมาตรา 9

เมื่อพิจารณาจากลักษณะของสัญญาที่กล่าวถึงข้างต้นเป็นสัญญาระหว่างผู้ประกอบการ มีฐานะเป็นผู้ให้เช่า กับผู้เช่า เป็นผู้ใช้หรือได้รับประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่าสัญญาที่กล่าวถึง จึงเป็นสัญญาระหว่างผู้บริโภค กับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ แต่สัญญาดังกล่าวจะอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ต้องพิจารณาความหมายของผู้บริโภค รวมถึงผู้เช่าตามสัญญาที่กล่าวถึงด้วยหรือไม่ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 3 วรรคสอง ได้ให้ความหมายของผู้บริโภค หมายความว่า ผู้เช่าทำสัญญาในฐานะผู้ซื้อ ผู้เช่า ผู้เช่าซื้อ ผู้กู้ ผู้เอาประกันภัย หรือผู้เช่าทำสัญญาอันใด เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดโดยมีค่าตอบแทน ทั้งนี้การเช่าทำสัญญาต้องเป็นไปโดยมิใช่เพื่อการค้า อีกทั้งมาตรา 3 วรรคสาม ให้คำนิยาม ของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หมายความว่า ผู้เช่าทำสัญญาในฐานะผู้ขาย ผู้ให้เช่า ผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่ากู้ ผู้รับประกันภัย หรือผู้เช่าทำสัญญาอันใดเพื่อจัดให้ซึ่งทรัพย์สิน บริการ หรือประโยชน์อื่นใดนั้นเป็นทางค้าปกติของตน เมื่อพิจารณาจากความหมายของสัญญาที่กล่าวถึง หรือสัญญาเช่าแบบที่กล่าวถึง ตามประกาศกระทรวงการคลัง เรื่อง เงื่อนไขการอนุญาตให้บริษัทเงินทุนประกอบกิจการให้เช่าทรัพย์สินแบบที่กล่าวถึงแล้ว จึงไม่อยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540 มาตรา 4 ผู้วิจัยเห็นว่าหากผู้เช่าในสัญญาที่กล่าวถึง หรือสัญญาเช่าแบบที่กล่าวถึง ไม่ได้เป็นผู้ประกอบอาชีพเป็นทางค้าปกติของตน ก็สามารถที่จะเป็นผู้บริโภค และได้รับความคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้

เมื่อเปรียบเทียบสัญญามาตรฐานเกี่ยวกับการประกอบสัญญาอิสระซึ่งของต่างประเทศนั้น พบว่า ในอนุสัญญาว่าด้วยลิสซิงทางการเงินระหว่างประเทศ (Unidroit Convention on International Financial Leasing) มีสาระสำคัญ คือเป็นกรณีที่ผู้ผลิตหรือผู้จัดส่งสินค้า (Supplier) ได้โอนทรัพย์สินบางประการในอุปกรณ์สินค้าให้แก่ผู้ให้เช่า (Lessor) ซึ่งนำออกให้ผู้เช่า (Lessee) ใช้สอยประโยชน์จากอุปกรณ์สินค้านั้นอีกทอดหนึ่ง ประโยชน์ที่จะได้รับก็คือ ผู้ผลิตหรือผู้จัดส่งอุปกรณ์สินค้า ซึ่งสนใจที่จะขายหรือให้เช่าอุปกรณ์สินค้าเพื่อราคาหรือค่าเช่า เป็นค่าตอบแทนย่อมได้รับความมั่นใจจากผู้ชำระราคาหรือค่าเช่าซึ่งเป็นสถาบันการเงินซึ่งในที่นี้เรียกว่าผู้ให้เช่า ส่วนผู้ให้เช่าก็จะได้รับประโยชน์เพราะตนมีกิจการให้กู้ยืมก็จะได้ให้กู้ยืมแก่ลูกค้าซึ่งในที่นี้เรียกว่าผู้เช่า ทั้งนี้ สถาบันการเงินหรือผู้ให้เช่านี้ก็จะมียุทธวิธี ในอุปกรณ์สินค้าซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของกรรมสิทธิ์ (Real Right or Ownership) มาเป็นหลักประกัน ซึ่งหลักประกัน (Security) อาจจะมี ความมั่นคงกว่าจำนองหรือจำนำหรือ Hypothec อันเป็นเอกเทศสัญญาประเภทมีหลักประกันที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งคู่สัญญาต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำตอบแทนกัน ซึ่งลักษณะที่สำคัญของอนุสัญญานี้ในกรณีหน้าที่ของฝ่ายผู้ให้เช่าต้องให้ผู้เช่าได้ครอบครองทรัพย์สินที่เช่า โดยปกติสุขปราศจากการรอนสิทธิ ส่วนคู่สัญญาฝ่ายผู้เช่ามีหน้าที่ต้องใช้อุปกรณ์สินค้าที่เช่าด้วยความระมัดระวัง เมื่อสิ้นสุดสัญญาเช่าแล้วผู้เช่าต้องส่งคืนอุปกรณ์แก่ผู้ให้เช่า ผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาจัดส่งอุปกรณ์สินค้ามิได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า และผู้เช่ามีสิทธิที่จะยึดหน่วงค่าเช่าตามสัญญาอิสระซึ่งจนกว่าผู้ให้เช่าจะได้แก้ไขข้อผิดพลาด เพราะเหตุผิดนัดผิดสัญญา และขอปฏิบัติชำระหนี้ส่งมอบอุปกรณ์สินค้าตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาจัดส่งอุปกรณ์สินค้า หรือจนกว่าผู้เช่าจะได้สูญเสียสิทธิที่จะบอกปิดไม่รับการส่งมอบอุปกรณ์สินค้านั้น จากการศึกษาอนุสัญญาว่าด้วยลิสซิงทางการเงินระหว่างประเทศ ประเทศไทยมิได้เข้าเป็นสมาชิกในอนุสัญญาว่าด้วยลิสซิงทางการเงินระหว่างประเทศจึงทำให้การจัดทำสัญญามาตรฐานในการควบคุมการประกอบธุรกิจลิสซิงในประเทศไทยบังคับใช้กฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยอาศัยหลักการตีความสัญญาและการใช้บทบัญญัติของกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในปัจจุบันไม่สามารถใช้บังคับกับสัญญาอิสระซึ่งได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม

2. แนวทางการจัดทำสัญญามาตรฐานในการควบคุมการประกอบธุรกิจอิสระซึ่ง

การแสดงเจตนาทำสัญญาเพื่อก่อนนิติสัมพันธ์บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงเจตนา ตามหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา (Freedom of Contract) บุคคลทุกคนมีอิสระที่จะตกลงทำสัญญากับบุคคลใดก็ได้ สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของสัญญา และแบบของสัญญาได้เอง เมื่อมีการตกลงเข้าทำสัญญาคู่สัญญาสามารถตกลงในเรื่องต่างๆ ของทั้งสองฝ่าย การกำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาก็เป็นข้อตกลงในสัญญาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะกรณีการตกลงทำสัญญาในเรื่องที่ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาไว้ เพราะหากไม่มีการตกลงกำหนดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญา หรือมีการตกลงกันไว้แต่ใช้ถ้อยคำที่ไม่โดยชัดแจ้ง ทำให้เกิดปัญหาว่า คู่สัญญามีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อกันอย่างไร และหาก

จะบังคับให้เป็นไปตามสิทธิและหน้าที่แล้วจะนำหลักกฎหมายมาบังคับ ปัญหาเรื่องการจัดทำสัญญา มาตรฐานในการควบคุมการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง โดยแยกพิจารณาได้ดังนี้

2.1 สิทธิและหน้าที่ในการทำสัญญาลิสซิ่งของผู้ประกอบธุรกิจลิสซิ่ง

การทำสัญญาลิสซิ่ง ผู้ให้เช่าหรือผู้ประกอบธุรกิจลิสซิ่งมีหน้าที่ในการส่งมอบทรัพย์สินแก่ผู้เช่าได้ ใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินที่เช่า และมีหน้าที่ในการยอมขายทรัพย์สินที่เช่าและโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้แก่ผู้เช่า ดังนั้นในขณะที่ทำสัญญาลิสซิ่งผู้ให้เช่าจะมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินก็ได้ หรือไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินก็ได้ นอกจากนี้หน้าที่ของผู้ให้เช่าสามารถตกลงไว้ในสัญญา ตามหลักอิสระในทางแพ่งและหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน ไม่มีบทบัญญัติของสัญญาลิสซิ่ง ดังนั้นหน้าที่ของผู้ให้เช่าที่กำหนดไว้ในสัญญา หากไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนก็สามารถทำได้ตามมาตรา 151 ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างที่เป็นข้อตกลงในสัญญาลิสซิ่งในกรณีของผู้ประกอบธุรกิจลิสซิ่งที่เป็นบริษัทเงินทุนที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในประกาศกระทรวงการคลัง

ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอให้มีการผลักดันร่างกฎหมายมาบังคับใช้กับสัญญาลิสซิ่ง ซึ่งก็คือร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง พ.ศ. มีบทบัญญัติให้ผู้ให้เช่าตามสัญญาลิสซิ่งมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้เมื่อผู้เช่าตามสัญญาลิสซิ่งทำผิดสัญญาในสาระสำคัญ โดยผู้ให้เช่าจะใช้สิทธิบอกเลิกทันทีได้ ทั้งนี้ผู้เช่ามีหน้าที่แจ้งให้ผู้เช่าแก้ไขข้อผิดสัญญาดังกล่าวก่อนภายในสามสิบวัน นับแต่วันที่ผู้เช่าได้ผิดสัญญาในสาระสำคัญนั้น หากผู้เช่ามิได้ดำเนินการแก้ไข ผู้ให้เช่าจึงจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

2.2 สิทธิในการบอกเลิกสัญญาของผู้ให้เช่าที่ทำสัญญากับผู้ประกอบธุรกิจลิสซิ่ง

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 554 ให้สิทธิแก่ผู้ให้เช่าในการบอกเลิกสัญญา เมื่อผู้เช่าไม่ใช้ทรัพย์สินโดยชอบตามมาตรา 552 หรือไม่สงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่าตามมาตรา 553 โดยผู้เช่าจะบอกเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อได้บอกกล่าวไปยังผู้เช่าให้ผู้เช่าทำให้ถูกต้องแล้ว แต่ผู้เช่าไม่ทำ ผู้ให้เช่าจึงจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ หลักเกณฑ์ในการให้สิทธิผู้เช่าในการเลิกสัญญาได้ เมื่อได้บอกกล่าวไปยังผู้เช่าให้ผู้เช่าดำเนินการแก้ไขในกรณีการไม่ใช้ทรัพย์สินโดยชอบ หรือไม่สงวนรักษาทรัพย์สินที่เช่านี้ ถูกนำมาใช้กับการบอกเลิกสัญญาลิสซิ่ง ตามหลักเกณฑ์ในประกาศกระทรวงการคลังข้อ 5 (8) การบอกเลิกสัญญาเมื่อผู้เช่าผิดนัดไม่ชำระค่าเช่าสองงวดติดๆ กัน หรือเมื่อผู้เช่ากระทำผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญบริษัทเงินทุนต้องแจ้งการบอกเลิกสัญญา พร้อมด้วยเหตุผลเป็นหนังสือให้ผู้เช่าทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้เช่าได้รับหนังสือดังกล่าว ในหนังสือบอกเลิกสัญญานั้นให้ระบุด้วยว่า หากผู้เช่าชำระค่าเช่างวดที่ค้างชำระ หรือแก้ไขการผิดสัญญาในข้อที่เป็นส่วนสำคัญดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือบอกเลิกสัญญา การบอกเลิกสัญญานั้นเป็นอันระงับไป ซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การบอกเลิกสัญญาตามอนุสัญญาลิสซิ่งทางการเงินระหว่างประเทศ ได้กำหนดสิทธิของผู้ให้เช่าในกรณีดังกล่าวไว้ว่า

ผู้ให้เช่ามีสิทธิบอกเลิกสัญญา และเรียกคืนการครอบครองอุปกรณ์สินค้า และเรียกค่าเสียหาย หากผู้เช่าผิดสัญญาในข้อที่เป็นสาระสำคัญ โดยให้สิทธิผู้เช่าสามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการบอกกล่าว

เมื่อพิจารณาจากอนุสัญญาว่าด้วยลิสซิ่งทางการเงินระหว่างประเทศ ค.ศ. 1988 (UNIDROIT Convention on International Financial Leasing, 1988) ได้กำหนดไว้ในมาตรา 14 กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับสิทธิในการโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้า หรือสิทธิในการใช้สอย ซึ่งโดยหลักแล้ว ผู้เช่าไม่อาจโอนสิทธิในการใช้สอยอุปกรณ์สินค้าหรือสิทธิประการอื่นตามสัญญาลิสซิ่งได้ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ดังนั้นผู้ให้เช่าจึงไม่มีหน้าที่ต้องยินยอมให้ผู้เช่าโอนสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาเช่าให้แก่บุคคลอื่น อีกทั้งในอนุสัญญาดังกล่าวยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องหน้าที่ของผู้เช่าในบำรุงรักษาทรัพย์สิน โดยบัญญัติว่า ผู้เช่ามีหน้าที่ใช้สอยอุปกรณ์สินค้าด้วยความระมัดระวังและต้อง สงวน บำรุงรักษาอุปกรณ์สินค้าที่เช่านั้นให้อยู่ในสภาพตามที่ได้รับส่งมอบมา แต่ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสื่อมราคาเพราะการใช้สอยตามปกติ

เปรียบเทียบกับสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญา ตามร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง พ.ศ. ของประเทศไทยพบว่า ร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวบัญญัติถึง หลักเกณฑ์การเช่าช่วง และการโอนสิทธิตามสัญญาลิสซิ่งไว้ในมาตรา 12 โดยผู้เช่าไม่อาจนำทรัพย์สินออกให้เช่าช่วง โอนสิทธิในการใช้สอยทรัพย์สินหรือมีสิทธิประการอื่นตามสัญญาลิสซิ่ง เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากผู้ให้เช่า ซึ่งถ้อยคำตามร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นถ้อยคำที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เพราะไม่ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ให้เช่าในการบอกเลิกสัญญา หากผู้เช่านำทรัพย์สินออกให้เช่าช่วง หรือโอนสิทธิในการใช้สอยทรัพย์สิน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากผู้ให้เช่า เมื่อให้สิทธิผู้ให้เช่าในการบอกเลิกสัญญาได้แล้ว ผลของการบอกเลิกสัญญาก็ไม่ได้กำหนดไว้ ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไขในเนื้อหาที่กำหนดให้สิทธิผู้ให้เช่าในการบอกเลิกสัญญา และผลของการบอกเลิกสัญญาในร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง พ.ศ. มาตรา 12 เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาในการตีความถ้อยคำหรือความหมาย กรณีที่ไม่ได้กำหนดไว้แล้วผู้เช่าฝ่าฝืนถือว่าเป็นการผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ และให้ผู้ให้เช่ามีสิทธิในการบอกเลิกสัญญาได้หรือไม่ ในร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้บัญญัติ หน้าที่ของผู้เช่าในการบำรุงรักษาทรัพย์สินตามสัญญาลิสซิ่งไว้ใน มาตรา 11 ผู้เช่าจะต้องใช้ความระมัดระวังสงวนใช้สอยซ่อมแซมและบำรุงทรัพย์สินเหมือนเช่นวิญญูชนที่พึงปฏิบัติกับทรัพย์สินของตนเองในพฤติการณ์ดังกล่าว ทั้งนี้ภาระค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมบำรุงรักษาทรัพย์สินให้เป็นไปตามสัญญาลิสซิ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า ร่างกฎหมายในมาตราดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการในการซ่อมแซมบำรุงรักษาทรัพย์สินในสัญญาลิสซิ่ง ตามหลักกฎหมายในต่างประเทศและอนุสัญญาลิสซิ่งทางการเงินระหว่างประเทศ ค.ศ. 1988 ดังนั้นควรใช้ถ้อยคำตามบทบัญญัติของอนุสัญญาลิสซิ่งทางการเงินระหว่างประเทศ ค.ศ.1988 มาบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจลิสซิ่ง พ.ศ. มาตรา 11 จึงจะทำให้มีความถูกต้องสมบูรณ์และเป็นลักษณะเฉพาะของสัญญาลิสซิ่ง ที่แตกต่างจากสัญญาเช่าทรัพย์สิน และสัญญาเช่าซื้อ โดยบัญญัติกำหนดให้ ผู้ให้เช่ามีหน้าที่ในการซ่อมแซมใหญ่ที่เป็นความชำรุดบกพร่องทั้งที่เกิดขึ้นก่อนทำสัญญา ขณะทำสัญญา หรือในระหว่างสัญญา โดยผู้ให้เช่าลิสซิ่ง

ต้องรับผิดชอบต่อผู้ลิสซึ่งในความซำรุดบกร่อง และความเสียหายใดๆ ที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากทรัพย์สินที่ผู้เช่าลิสซึ่งได้รับ เว้นแต่จะเกิดจากความผิดหรือความประมาทเลินเล่อของผู้เช่าลิสซึ่ง

ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ให้มีสัญญามาตรฐานมาบังคับใช้กับสัญญาลิสซึ่งโดยเฉพาะโดยมีการกำหนดข้อตกลงในเรื่องสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้สัญญา และข้อตกลงอื่นๆ ที่จำเป็น และสามารถบังคับใช้ได้ว่าเป็นธรรม โดยการทำเป็นกฎหมายของฝ่ายบริหารโดยการออกประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา เรื่องให้ธุรกิจลิสซึ่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2556 มาตรา 35 ทวิ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่รัฐจะต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นกฎหมายของฝ่ายบริหารขึ้นมาเพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคด้านสัญญา และรัฐควรจะมีการบัญญัติกฎหมายมาใช้บังคับกับสัญญาลิสซึ่งในฐานะที่เป็นเอกเทศสัญญาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้กับการทำสัญญาลิสซึ่งที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันได้ และถือเป็นการแก้ไขปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับสัญญาลิสซึ่งในประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ